

Nr 12

Utlåtande i anledning av motion om ändring av bestämmelserna angående invaliditetstillägg och invaliditetsersättning.

Andra lagutskottet har behandlat en till lagutskott hänvisad motion, II:69, av herr *Jansson m. fl.*, i vilken hemställts, ”att riksdagen beslutar att i skrivelse till regeringen hemställa om:

1. förslag till sådan lagändring som gör det möjligt för dem som uppbär partiell förtidspension och som förvärvsarbetar eller studerar att erhålla invaliditetsersättning på samma grunder som gäller för dem vilka ej uppbär pension;
2. förslag till lagändring med innebörden att åldersgränsen för erhållande av invaliditetstillägg och invaliditetsersättning höjes till 67 år;
3. förslag till lagändring som medför att döva jämställas med blinda i fråga om rätten till invaliditetstillägg och invaliditetsersättning”.

Gällande bestämmelser m. m.

I 9 kap. lagen om allmän försäkring (AFL) behandlas tilläggsförmåner till folkpension m. m. Under denna rubrik återfinnes bestämmelserna om bl. a. invaliditetstillägg och invaliditetsersättning.

Invaliditetstillägg utgår enligt 9 kap. 2 § AFL till försäkrad som uppbär ålders- eller förtidspension och som är ur stånd att reda sig själv och på grund härav vid upprepade tillfällen dagligen är i behov av hjälp av annan om hjälpbehovet uppkommit innan den försäkrade fyllt 63 år. Invaliditetstillägg skall alltid utgå om den försäkrade är blind och blindheten inträtt innan han uppnått 63 års ålder. Dessa två fall motsvarar de fall då enligt tidigare lagstiftning utgick vårdtillägg respektive blindtillägg. Invaliditetstillägg utgår slutligen till försäkrad som uppbär partiell förtidspension, om han utför förvärvsarbete men på grund av höggradig nedsättning i kroppsorgans funktion behöver avsevärd fortlöpande hjälp av annan person eller får vidkännas betydande merutgifter för färdmedel eller andra hjälpmedel för att kunna utföra arbetet. Studier jämställas med förvärvsarbete om den handikappade är berättigad till studiehjälp eller studiemedel för studierna eller han är utesluten från sådan förmån endast på grund av bestämmelse om behovsprövning.

Invaliditetstillägg utgår med 30 procent av basbeloppet som f. n. är 5 800 kr.

Till försäkrad som ej uppbär pension enligt AFL, kan utgå *invaliditetsersättning*, om han fyllt 16 år. Reglerna härom återfinnes i 9 kap. 3 § AFL. Invaliditetsersättning tillkommer dels försäkrad som är blind, om blindheten inträtt innan han fyllt 63 år, dels försäkrad som utför förvärvsarbete, om han på grund av höggradig ned-

sättning av kroppsorgans funktion behöver avsevärd fortlöpande hjälp av annan person eller får vidkännas betydande merutgifter för färdmedel eller andra hjälpmedel för att kunna utföra förvärvsarbetet. På samma sätt som i fråga om invaliditetstillägg jämföras vissa studier med förvärvsarbete.

Invaliditetsersättning kan utgå med antingen 60 procent eller 30 procent av basbeloppet. Till den som är blind utgår alltid det högre beloppet. I övriga fall prövas frågan om hel eller halv invaliditetsersättning med utgångspunkt från "hjälpbehovets omfattning eller merutgifternas storlek".

Invaliditetstillägg och invaliditetsersättning utgår ej till personer som stadigvarande vårdas på anstalter som tillhör staten, kommun eller landstingskommun eller på enskilda anstalter som uppbär statsbidrag.

Invaliditetsersättning utgår med helt belopp till ungefär 3 000 personer (vårdbidrag ej medräknade) och med halvt belopp till ungefär 200 personer. Invaliditetstillägg utdelas till cirka 10 300 pensionärer. Antalet förtidspensionärer uppgår till ungefär 145 000.

Handikappade personer har enligt arbetsmarknadskungörelsen möjlighet att få *näringshjälp* som bidrag till kostnad för anskaffande av arbetsmaskin eller verktyg och för annan kostnad för att börja verksamhet som egen företagare. Bidrag kan också utgå till handikappad anställd som är i behov av exempelvis särskilda verktyg. Näringshjälp och bidrag till anställd utgår med i princip högst 12 000 kr. Det kan utgå helt eller delvis som bidrag eller som räntefritt lån.

Arbetsmarknadskungörelsen innehåller bestämmelser om *bidrag och lån till anskaffning av motorfordon* för handikappade. Bidraget som är inkomstprovat utgår med högst 12 000 kr. I princip kan nytt bidrag utgå efter en femårsperiod. I årets statsverksproposition föreslås att beloppet i vissa fall skall kunna höjas med 2 000 kr.

Bestämmelser angående det statliga stödet till handikappade finns också i *kungörelsen angående statsbidrag till anskaffande av hörapparater m. m.* och i *kungörelsen om statsbidrag till vissa hjälpmedel för handikappade*. I sistnämnda kungörelse är uppräknat hjälpmedel för vilka bidrag utgår. Handikapputredningen har i betänkandet "Bättre hjälpmedel för handikappade" (SOU 1967:60) föreslagit väsentliga förbättringar för de handikappade i fråga om statsbidragsbestämmelserna. I årets statsverksproposition har förutskickats en särskild proposition i anledning av utredningens betänkande.

Historik m. m.

Storleken av invaliditetsersättning och invaliditetstillägg

Invaliditetstillägg och invaliditetsersättning i nuvarande form infördes år 1962 genom antagandet av AFL. Ersättningen bestämdes då till 2 000 kr. och tillägget till 1 200 kr. Beträffande förarbeten till lagstiftningen kan hänvisas till 2LU 1967:60.

Vid 1964 års riksdag indexreglerades invaliditetsförmånerna. Ersättningen bestämdes till 50 procent av basbeloppet och tillägget till 30 procent därav. I samband

med beslutet om indexreglering behandlade riksdagen motioner med yrkanden om ytterligare höjning samt granskning av förmånerna. Motionerna överlämnades sedermera till pensionsförsäkringskommittén. (2LU 1964:41, 1962:42).

Pensionsförsäkringskommittén behandlade de aktuella invaliditetsförmånerna i betänkandet "Vissa pensionsfrågor" (SOU 1965:52). Invaliditetsersättningen föreslogs höjd till 60 procent av basbeloppet. Dessutom förordades att en lägre grad av ersättning med 30 procent av basbeloppet skulle införas. Beträffande invaliditetstilläggets storlek ansåg kommittén, att frågan hade sådant samband med förtidspensionens utformning att den inte borde behandlas förrän i senare sammanhang, då förtidspensionens storlek skulle prövas. Kommittén sade sig skola återkomma till frågan om gradering av invaliditetstillägget.

Genom *prop. 1966:59* framlades förslag som i de aktuella hänseendena byggde på kommitténs betänkande. Vid riksdagsbehandlingen väcktes en motion med yrkande att invaliditetstillägget skulle höjas till 60 procent av basbeloppet samt att reducerat invaliditetstillägg om 30 procent av basbeloppet skulle införas för fall av mindre hjälpbehov eller lägre merutgifter. I motionen begärdes dessutom lagändring innebärande att invaliditetsersättningen i fall då särskilt stora merutgifter föreligger skall kunna utgå med belopp överstigande 60 procent av basbeloppet.

Andra lagutskottet anförde härom i *utlåtandet 1966:41*.

I propositionen angives som skäl för att inte nu höja invaliditetstillägget, att pensionsförsäkringskommittén prövar grundförmånernas storlek inom pensioneringen och att invaliditetstilläggets belopp inte bör bedömas förrän i samband med att förslag framlägges om förtidspensionens storlek. Beträffande frågan om gradering av invaliditetstillägget anføres i propositionen att det spörsmålet får tas upp till förnyat övervägande i samband med bedömningen av tilläggets storlek.

Utskottet biträder propositionens förslag om höjning av invaliditetsersättningen och vårdbidraget samt gradering av ersättningen. Utskottet anser sig också kunna godtaga de skäl, som anförts för att frågan om invaliditetstilläggets storlek och gradering inte bör behandlas förrän i samband med bestämmandet av den framtida nivån för förtidspensionen. Utskottet vill emellertid uttala, att skäl talar för att i framtiden även invaliditetstillägget differentieras. Beträffande motionsyrkandet att invaliditetsersättning efter individuell prövning skall kunna utgå med högre belopp än 60 procent av basbeloppet vill utskottet framhålla att invaliditetsersättningen liksom invaliditetstillägget är konstruerat så att det inte är direkt beroende av individuell uppskattning av den faktiska kostnaden utan utgår med vissa schablonbelopp. Denna ordning är förenad med så stora fördelar att den inte bör ändras. I sammanhanget kan erinras om de möjligheter som finns till ekonomisk hjälp till invalidfordon och andra hjälpmedel.

Utlåtandet godkändes av riksdagen.

Dövas rätt till invaliditetsersättning och invaliditetstillägg

Döva har till skillnad från blinda aldrig intagit någon särställning i fråga om rätt till invaliditetsförmåner.

Det särskilda ekonomiska stödet till blinda har funnits sedan år 1935. Åren 1935–

1947 var det reglerat i en särskild författning och kallades blindhetsersättning. Bestämmelserna överfördes år 1948 till folkpensionslagen. De blinda intog enligt den lagstiftningen en särställning i förhållande till andra invalider i så måtto att någon invaliditetsprövning beträffande blinda ej förekom i annan mån än att de med läkarintyg måste styrka att de förlorat ledsyn före 60 års ålder. De blinda skulle alltid anses lida av så höggradig nedsättning av arbetsförmågan som i andra fall krävdes för rätt till invalidpension. Förutom denna pension erhöll de blindtillägg. Vid införandet av lagen om allmän försäkring jämfördes de blinda med övriga invalider i fråga om rätt till förtidspension (tidigare invalidpension). Beträffande invaliditetstillägg och invaliditetsersättning bestämdes emellertid att de blinda skulle ha rätt till dessa förmåner utan särskild invaliditetsbedömning. Åldersgränsen för blindhetens inträde höjdes från 60 till 63 år.

Vid 1966 års riksdag (2LU 1966:41) avslogs motioner med yrkande att döva skulle jämföras med blinda i fråga om rätten till invaliditetstillägg och invaliditetsersättning.

Frågan återkom vid 1967 års riksdag, då det hemställdes om utredning av frågan om dövas rätt till invaliditetsersättning och invaliditetstillägg. Andra lagutskottet anförde då i sitt av riksdagen godkända utlåtande (2LU 1967:19).

Riksdagen avtog i följande motioner med yrkande att döva skulle jämföras med blinda i fråga om rätten till invaliditetstillägg och invaliditetsersättning. Andra lagutskottet anförde i sitt utlåtande över motionerna att invaliditetstillägg och invaliditetsersättning har till uppgift att täcka vissa kostnader för handikappade försäkrade. Ersättningen och tillägget skulle i princip inte betraktas som gottgörelse för lyte. Utskottet ansåg därför att de döva borde vara jämförda med handikappade i allmänhet i fråga om rätten till ifrågavarande ersättning och tillägg.

Utskottet delar motionärernas uppfattning, att de dövas handikapp är särskilt betydande på grund av den isolering dövheten i olika hänseenden medför. Handikappet är emellertid inte av den natur att det generellt kan sägas nedsätta förvärvsförmågan eller försäkra merutgifter i sådan omfattning att det kan anses befogat att låta de döva inta en särställning i förhållande till handikappade i allmänhet i fråga om rätt till invaliditetstillägg och invaliditetsersättning. Med hänsyn härtill och då utskottet alltjämt är av den åsikten att invaliditetstillägg och invaliditetsersättning ej bör vara en gottgörelse för lyte anser sig utskottet inte kunna tillstyrka motionerna. Såsom utskottet antydde i följande bör de dövas problem i första rummet angripas genom praktiska åtgärder för att underlätta deras möjligheter till kontakt med omvärlden. Frågor av den arten prövas av den år 1965 tillsatta handikapputredningen.

Handikapputredningen beräknar de dövas antal till 6 000 à 9 000. I utredningens ovannämnda betänkande föreslås väsentliga förbättringar av de hörselskadades möjligheter att få statsbidrag till hörapparater och andra tekniska hjälpmedel. Utredningen föreslår dessutom att det skall byggas upp ett system varigenom en döv snabbt skall kunna påkalla och få det bistånd av tolk som i olika situationer kan behövas. Utredningen anför i frågan.

Den döves behov av tolk bör tillgodoses på samma sätt som handikappades behov av andra hjälpmedel. Tolkhjälp bör liksom sådana hjälpmedel finnas att tillgå inom

alla landstingsområden och inom dem med sådan spridning att behovet bekvämt och utan onödigt dröjsmål kan tillgodoses. Man bör pröva om det är möjligt att inom varje landstingsområde bygga upp en organisation av frivilliga krafter som kan stå de döva till tjänst med tolkhjälp när det behövs. För att få i gång och pröva en sådan verksamhet föreslår handikapputredningen att sjukvårdshuvudmännen ges möjlighet att få statsbidrag till arvoden åt sådana tolkar. Bidraget bör utgå från det under socialdepartementets huvudtitel uppförda anslaget Bidrag till vissa hjälpmedel för handikappade. Sjukvårdshuvudmännen, som svarar för tillhandahållandet av hjälpmedel åt handikappade, bör lämpligen genom hörcentralerna även svara för att de döva får erforderlig tolkhjälp. Läkare som förestår hörcentral bör vara berättigad att ordinera tolkhjälp. Socialstyrelsen torde få utfärda närmare föreskrifter om denna försöksverksamhet.

Som ovan anmärkts har i statsverkspropositionen aviserats en särskild proposition i anledning av handikapputredningens betänkande.

Åldersgränsen 63 år för rätt till invaliditetsersättning och invaliditetstillägg

Vid riksdagsbehandlingen av förslaget till lag om allmän försäkring prövades frågan om åldersgränsen för invaliditetstillägg borde bestämmas till 63 eller 67 år. Riksdagen ansåg att 63 år var en lämplig avvägning. Frågan återkom vid 1965 års riksdag. Andra lagutskottet anförde i sitt av riksdagen godkända utlåtande, 2LU 1965:25.

Utskottet anser alltjämt att en åldersgräns för utgivande av invaliditetstillägg bör finnas. Det kan som utskottet tidigare påpekat knappast vara en angelägenhet för den allmänna pensioneringen att i invaliditetstilläggets form ersätta de kostnader för hjälp, som många gamla till följd av åldrandet otvivelaktigt kan bli i behov av. Problemet med värdkostnader av denna art bör ses i samband med åldringsvårdsfrågan i stort. Spörsmålet om vilken åldersgräns som är den lämpligaste kan såsom utskottet tidigare uttalat vara föremål för delade meningar. Eftersom pensionsförsäkringskommittén behandlar frågor som berör bl. a. invaliditetstillägg synes motionerna kunna överlämnas till denna kommitté.

Pensionsförsäkringskommittén behandlade frågan i delbetänkandet SOU 1965:62. Kommittén anslöt sig till ståndpunkten att invaliditetstillägget inte bör ersätta kostnader som följer av åldrandet som en mer eller mindre normal företeelse. Enligt kommitténs uppfattning bör gränsen inte sättas alltför nära den allmänna pensionsåldern. För denna uppfattning talar, menar kommittén, att den omständigheten huruvida hjälpbehovet inträtt kort före eller kort efter pensionsålderns inträde inte bör avgöra om tilläggsförmån bör utgå under återstoden av den försäkrades levnad. Denna ståndpunkt förde enligt kommittén till slutsatsen, att utrymme saknas för en höjning av åldersgränsen.

Vid behandling av *prop. 1966:59*, som grundades på kommitténs betänkande, hade riksdagen att ta ställning till motionsyrkanden om höjning av åldersgränsen för erhållande av invaliditetsersättning och invaliditetstillägg till 67 år. Andra lagutskottet som behandlade frågan anslöt sig i sitt av riksdagen godkända utlåtande

2LU 1966:41 till kommitténs standpunkt. För åldersgränsen 63 år talade enligt utskottets mening också den omständigheten att gränsen är tillämplig i andra sammanhang. Den utgör sålunda den tidigaste tidpunkt från vilken ålderspension kan uttas i förtid.

Utskottet

I förevarande motion behandlas olika frågor som rör de tilläggförmåner som enligt lagen om allmän försäkring utgår till vissa handikappade. Förvärsarbetande handikappad, som har särskilda utgifter för att kunna arbeta eller har omfattande behov av hjälp av annan, kan få invaliditetstillägg eller invaliditetsersättning. Med förvärsarbetande jämföras vissa studerande. Tillägget utgör 30 procent av basbeloppet och utgår till den som har partiell förtidspension. Tillägget kan också utgå till pensionär utan förvärsarbete, om han inte kan reda sig själv och dagligen är i behov av hjälp av annan. Invaliditetsersättningen är avsedd för handikappad som på grund av storleken av sina förvärsinkomster ej kan få förtidspension. Ersättningen, som — i likhet med invaliditetstillägg till yrkesverksamma handikappade — inte kan utgå efter 67 års ålder, utgör 30 eller 60 procent av basbeloppet beroende på hjälpbehovets omfattning eller merutgifternas storlek.

I motionen behandlas först frågan om invaliditetstilläggets storlek. Motionärerna vill att invaliditetstillägg till förvärsarbetande och studerande skall bestämmas till samma belopp som gäller för invaliditetsersättning. De anser detta berättigat, eftersom båda förmånerna skall täcka kostnader av samma slag.

Invaliditetsersättningens nuvarande storlek och gradering bestämdes vid 1966 års riksdag. Vid det tillfället ställde sig riksdagen bakom ett propositionsuttalande att frågan om invaliditetstilläggets storlek och gradering skulle omprövas i samband med att man tog ställning till förtidspensionernas framtida nivå. Denna fråga behandlas av pensionsförsäkringskommittén, som enligt vad som förutskickats senare i år kommer att framlägga ett betänkande.

Enligt utskottets mening måste resultatet av pensionsförsäkringskommitténs arbete avvaktas, innan man tar ställning till den i motionen upptagna frågan om invaliditetsförmånernas storlek. Utskottet avstyrker alltså motionen i denna del.

I motionen behandlas vidare åldersgränsen för erhållande av invaliditetsförmåner. Invaliditetstillägg till andra än förvärsarbetande förutsätter att invaliditeten inträffat före 63 års ålder. För invaliditetsersättning gäller denna åldersgräns enbart de blindas rätt till förmånen utan särskild invaliditetsbedömning. Motionärerna begär att åldersgränsen skall höjas till 67 år.

Motioner med samma syfte har avvisats senast vid 1966 års riksdag. Därvid redovisades följande skäl. De ifrågasvarande invaliditetsförmånerna bör inte ersätta kostnader som följer av åldrandet som en mer eller mindre normal företeelse. Problemet om vårdkostnader av denna art bör ses i samband med åldringsvårdsfrågan i stort. Åldersgränsen bör inte heller sättas alltför nära den allmänna pensionsåldern, då den omständigheten om hjälpbehovet inträffat kort före eller kort efter pensionsålderns inträde inte bör avgöra om tilläggförmån bör utgå under återstoden av den

försäkrades levnad. För gränsdragningen vid 63 år talar också att denna ålder är tillämplig i andra sammanhang. Den utgör sålunda den tidigaste tidpunkt från vilken ålderspension kan uttas i förtid.

De skäl som tidigare anförts är enligt utskottets mening alltjämt bärande. Utskottet avstyrker alltså även detta motionsyrkande.

Motionärerna tar slutligen upp frågan om de dövas rätt till invaliditetssersättning och invaliditetstillägg. I motionen yrkas att döva skall jämföras med blinda i fråga om rätt till de ifrågavarande förmånerna. Under förutsättning att blindheten inträffat före 63 års ålder har en blind utan särskild invaliditetsbedömning rätt till antingen invaliditetstillägg eller invaliditetssersättning.

Riksdagen avtog åren 1966 och 1967 yrkanden med i huvudsak samma syfte som det nu behandlade. Vid riksdagsbehandlingen i följd anfördes som skäl för riksdagens ställningstagande, att de dövas handikapp inte är av den natur att det generellt kan sägas nedsätta förvärvsförmågan eller försäkra merutgifter i sådan omfattning, att det kan anses befogat att låta de döva inta en särställning i förhållande till handikappade i allmänhet i fråga om rätt till invaliditetstillägg och invaliditetssersättning. Vidare uttalades att de ifrågavarande förmånerna inte bör vara en gottgörelse för lyte. De dövas problem borde i första rummet angripas genom praktiska åtgärder för att underlätta deras möjligheter till kontakt med omvärlden.

Enligt utskottets mening saknas skäl för riksdagen att ändra sin tidigare intagna ståndpunkt. Motionsyrkandet bör alltså avslås. Det kan emellertid påpekas att handikapputredningen hösten 1967 framlagt vissa förslag om ökat stöd till de döva i fråga om tekniska hjälpmedel och tolkhjälp.

Med hänvisning till det anförda får utskottets hemställa,
att förevarande motion, II:69, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 12 mars 1968

På andra lagutskottet vägnar:

AXEL STRAND

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herr Strand (s)*, fru Carlqvist (s), herrar Lars Larsson (s), Eric Carlsson (cp), Dahlberg (s), Edström (fp)*, Blomquist (h) och Blom (fp);

från andra kammaren: herrar Anderson i Sundsvall (fp), Gustavsson i Al-

vesta (cp), Johansson i Södertälje (s), Fredriksson (s), Svensson i Kungälv (s)*, Åkerlind (h), Jonsson (fp) och Göransson (s)*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herr *Åkerlind* (h).